

HÖGSTA DOMSTOLENS DOM

Mål nr

meddelad i Stockholm den 8 april 2004

B 2129-02

KLAGANDE

1. B.J.

Offentlig försvarare och ombud: advokaten L.S.

2. M.G.

Offentlig försvarare och ombud: advokaten U.J.

3. R.S.

Offentlig försvarare och ombud: advokaten J.S.

MOTPART

Riksåklagaren

SAKEN

Förverkande

ÖVERKLAGADE AVGÖRANDET

Hovrätten över Skåne och Blekinge, avd. 2, dom den 19 april 2002 i mål

B 242-02

DOMSLUT

Med ändring av hovrättens dom förordnar Högsta domstolen att var och en av B.J., M.G. och R.S. skall som förverkat värde av den olovligen tillverkade och försålda spriten till staten utge fyrtiotusen (40.000) kr.

För försvaret av B.J. i Högsta domstolen tillerkänns L.S. ersättning av allmänna medel med tretusenfyrahundraåttiosex (3.486) kr, avseende arbete.

För försvaret av M.G. i Högsta domstolen tillerkänns U.J. ersättning av allmänna medel med tvåtusentrehundratjugofyra (2.324) kr, avseende arbete.

För försvaret av R.S. i Högsta domstolen tillerkänns J.S. ersättning av allmänna medel med ettusensjuhundrafyrtiotre (1.743) kr, avseende arbete.

Staten skall svara för försvararkostnaderna i Högsta domstolen.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

B.J. har yrkat att det belopp som skall förklaras förverkat avseende värdet av försåld sprit nedsätts till 45.000 kr och att han i första hand åläggs att ensam utge en tredjedel av beloppet, 15.000 kr, i andra hand åläggs att solidariskt med M.G. och R.S. utge hela beloppet, 45.000 kr.

M.G. har yrkat att det belopp som han solidariskt med B.J. och R.S. skall förpliktas utge avseende förverkat värde av försåld sprit nedsätts till 17.000 kr.

R.S. har yrkat att det belopp som han solidariskt med B.J. och M.G. skall förpliktas utge avseende förverkat värde av försåld sprit nedsätts till 20.400 kr eller i vart fall till ett lägre belopp än hovrätten bestämt.

Riksåklagaren har bestritt ändringsyrkandena.

DOMSKÄL

Genom tingsrättens dom har B.J., M.G. och R.S. fällts till ansvar för bl.a. grovt brott mot alkohollagen bestående i att de tillsammans och i samråd framställt ca 2.700 liter 40-procentig spritdryck, varav 1.700 liter har sålts, samt förberedelse till grovt brott mot alkohollagen bestående i att de tillsammans och i samråd förvarat ca 1.350 liter alkoholhaltig vätska i avsikt att av denna framställa ca 2.700 liter spritdryck. Fråga är nu vad B.J., M.G. och R.S. skall förpliktas betala till staten som förverkat värde och utbyte av den försålda spriten.

Enligt 11 kap. 1 § alkohollagen (1994:1738) skall sprit, alkoholdrycker och mäsik som varit föremål för brott enligt lagen eller värdet därav samt utbyte av sådant brott förklaras förverkade. Enligt 3 § samma kapitel skall förordnande om förverkande inte meddelas om det skulle vara uppenbart oskäligt.

Högsta domstolen har i rättsfallet NJA 2001 s.129 fastslagit att hela det belopp som mottagits som betalning för olovligt såld alkohol kan förklaras förverkat enligt 11 kap. 1 § alkohollagen och att utgifter för förvärvet av den olovligt sålda egendomen kan beaktas vid prövningen av om det skulle vara uppenbart oskäligt att förklara bruttobeloppet förverkat. Vid bedömningen beaktade Högsta domstolen bl.a. att det inte görs något avdrag för eventuella utgifter när den egendom som är föremål för brott finns i behåll och blir föremål för förverkande, t.ex. vid olovligt innehav av alkoholdrycker.

Det belopp som B.J., M.G. och R.S. har uppburit vid försäljningen av det angivna spritpartiet om 1.700 liter skall således tjäna som utgångspunkt vid bestämmande av vilket värde som skall förverkas. Högsta domstolen gör samma bedömning som hovrätten när det gäller försäljningspriset och beräknar det totala vederlaget till 144.500 kr.

Utbyte av brott bör beräknas särskilt för var och en som drabbas av förverkande (se NJA II 1968 s. 732 f.). Huvudregeln är därför att förverkande inte skall ådömas solidariskt. Omständigheterna i målet ger inte anledning att frångå denna princip. I avsaknad av närmare utredning om hur resultatet av alkoholhanteringen har delats upp bör de beräknade försäljningsintäkterna fördelas med en tredjedel, eller avrundat 48.000 kr, på var och en av de tilltalade. Ett upphävande av den solidariska betalningsskyldigheten kan inte betraktas som en skärpning i förhållande till vad hovrätten bestämt, och den omständigheten att M.G. och R.S. inte uttryckligen framställt yrkande om detta kan inte utgöra något hinder mot en sådan ändring av hovrättens dom även beträffande dem.

Frågan blir då om det kan anses uppenbart oskäligt att förplikta envar av B.J., M.G. och R.S. att utge 48.000 kr som förverkat värde av såld sprit.

Högsta domstolen har i mål angående förverkande enligt narkotikastrafflagen (1968:64) angett att en riktpunkt vid förverkande enligt den lagen bör vara att den tilltalade inte skall få någon ekonomisk fördel av sin brottslighet (NJA 1977 s. 735 och 1991 s. 387). I det tidigare nämnda rättsfallet NJA 2001 s. 129, som gällde olovlig försäljning av folköl, uttalade Högsta domstolen att det framstod som naturligt att även i fall av det slag som det var fråga om i målet utgå från den angivna riktpunkten i sådana situationer då det finns tillfredsställande underlag för att beräkna den ekonomiska fördelen av den olovliga försäljningen, om det inte finns något behov av att ytterligare skärpa den samlade reaktionen utöver

den brottspåföljd som gärningen föranleder och inte heller några andra speciella omständigheter. Det angavs att det i fall av det aktuella slaget ofta skulle te sig obilligt att låta förverkandet drabba hårdare. I linje härmed gjordes vid skälighetsbedömningen avdrag för inköpskostnader och erlagd mervärdesskatt på försäljningen.

I detta fall är det fråga om försäljning av sprit som de tilltalade själva framställt. Riksåklagaren har godtagit en uppgiven tillverkningskostnad för spriten om 50–60 kr per liter men har motsatt sig att kostnaden avräknas vid skälighetsbedömningen och därvid hänvisat till att det av alkoholpolitiska och allmänpreventiva skäl finns ett behov av att skärpa den samlade samhällsreaktionen utöver brottspåföljden. De tilltalade har däremot gjort gällande att hela tillverkningskostnaden skall få dras av när skäligt belopp bestäms. M.G. och R.S. har angett att skäligt belopp för det värde som skall förklaras förverkat uppgår till 12 kr per liter medan B.J. har medgett ett värde om 25–30 kr per liter.

Det råder inte någon tvekan om att olovlig tillverkning och försäljning av alkoholdrycker utgör en samhällsfarlig verksamhet. Behovet av en reaktion mot brottsligheten kan emellertid i detta fall tillgodoses inom ramen för den tillämpliga straffskalan, och det finns inte anledning att skärpa den genom att förverkandefrågan bedöms på ett sätt som skulle avvika från vad som annars gäller, exempelvis i fråga om förverkande i anledning av narkotikaförsäljning.

När det gäller den tillverkningskostnad som de tilltalade har begärt att få tillgodoräkna sig har inte närmare angetts vari denna består. I beloppet måste antas ingå andra kostnader än direkta utgifter för råvaror, flaskor, korkar, lådor o.d., exempelvis kostnader för lokaler och transporter. Även ersättning för nedlagt arbete kan ha tagits upp som tillverkningskostnad. Vid bedömningen av i vad mån kostnader av angivet slag bör beaktas kan noteras att Högsta domstolen, när

det gällt förverkandeyrkande riktat mot en person som bedrivit narkotikahandel i stor skala, uttalat att kostnader för verksamheten utöver vad som erlagts för inköp av narkotikan, t.ex. resekostnader, inte bör beaktas i vidare mån än att de kan motivera en viss avrundning nedåt av förverkandebeloppet (se NJA 1991 s. 387).

En generell princip enligt vilken samtliga kostnader för straffbelagd tillverkning normalt skulle få dras av vid bestämmandet av det värde som skall förklaras förverkat skulle ge upphov till vanskliga ställningstaganden och stå i mindre god överensstämmelse med grunderna för reglerna om förverkande. I linje med nyssnämnda rättsfall bör därför de uppgivna tillverkningskostnaderna inte skäligen beaktas i större utsträckning än att det vid bestämmandet av det belopp som skall förklaras förverkat sker en viss nedsättning av det framräknade bruttobeloppet.

Mot bakgrund av vad nu anförts bör det belopp som var och en av B.J., M.G. och R.S. skall förpliktas utge som förverkat värde av försåld sprit bestämmas till 40.000 kr.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Munck, Regner, Dahllöf, Nyström (referent) och Calissendorff

Föredragande revisionssekreterare: Granditsky Hökeberg